

je druga molža, nego so je vajene naše ženske! Zdelo se nam je pri tem pogledu, da smo Bog vedi kje na Švickih planinah, če se na Angleškem, kjer je sploh v navadi, da opravljajo moški vsa dela v hlevu. Pač umna naredba, katere nismo mogli dovolj prehvaliti za tako gospodarstvo.

Iz hleva smo se namenili ogledat uredbo sirarstva. A potrpeti smo morali, kajti gospod grof hotel je skrbeti tudi za telesni naš užitek ter ponudil pijače in jedila. Za veledušno to postrežbo, še posebno pa za blagohotno in prijazno razkazovanje njegovega gospodarstva, zahvalil se je v imenu izletnikov vodja gospod Dolenc, čigar napitnici je tudi gospod grof odzdravil s primernimi besedami, poudarjajoč, da smo ga razveselili s svojim obiskom in ogledovanjem njegovega posestva.

Po tej okrepčavi odšli smo v sirarnico.

(Dalje prihodnjič.)

Vprašanja in odgovori.

Vprašanje 161. Imam mladega konja, katerega je bilo pred dvema mesecema zarad neke operacije treba na tla zagnati ter povezati. Precej drugi dan smo zapazili, da se konju v biclji nad kopitom nekaj izmika in je slišati majhen pok. Pri operaciji sta bila navzočna dva veščaka, katerih eden trdi, da kaj enakega ni še videl, drugi pa pravi, da konj ni bil prav povezan in da so se mu kite in žile preveč nategnile. Tretji živinozdravnik je pa dal nekaj mazila, a konju ni še nič bolje. Ker mi je pa od Vas pred kratkim došel odgovor zarad grive in se je vse prav izvrstno brez mazanja naredilo, zato bi rad tudi o tej reči pozvedel Vaše mnenje, katero mi blagovolite v Vašem prekornem listu naznaniti. (Fr. S. v Z.)

Odgovor: V svojem pismu ne omenjate, če konj naklecuje, a zdi se nam to samo ob sebi umevno, drugače bi ne vprašali za naše mnenje. Ako konj še danes t. j. čez več kot dva meseca čota, potem je reč opačna in konja je težko zdraviti. Po našem mnenji si je konj pretegnil kapične vezke, ki leže pod kitami. Ti vezki pa ne drže samo člena skupaj, ampak izločajo iz sebe tudi člensko mazilo, katero člen maže. Silno nevarno je zatoraj, če so vezki poškodovani, da ne iztaknejo mazila, ker se potem člen začne drgniti in guliti. Ko bi bili precej prvi dan pričeli devati konju na nogo mrzle obkladke in mu jih devali dobrih osem dni ter ga prav v miru pustili, potem pa ga en mesec vsak dan le po pol ure po mehkih tleh vodili, bil bi morda danes uže zdrav. Take bolezni pa ne gre pismeno zdraviti, konja je treba imeti pred seboj in vsak hip kaj drugega ukreniti. Ako nikakor ne morete dobiti zvedenega živinozdravnika, priporočamo Vam to le poskusiti: Obvežiti bicljev člen precej trdo s platneno ruto, katera bodi vedno mokra od arnike. To obvezo naj ima konj osem dni ter naj ta čas bode kar le mogoče mirno v hlevu.

Ako to vsaj nekoliko pomaga, potem ravnajte tako toliko časa, da ozdravi popolnoma, in kadar bode zdrav, naj še nekaj tednov le po malo vsak dan hodi in to le po mehkih tleh. Najboljše je pa obrniti se do zvedenega živinozdravnika.

Vprašanje 162. Kupil sem meseca aprila l. 1889. v Zagrebu 4 leta staro kobilo, o kateri pa nisem vedel, da je breja. Čez 10 mesecev povrže jako lepo žrebico, ki je sedaj 17 mesecev stara. Ker ne znam, od kakega žrebca je, ne vem, ali ima pravico do premije ob premovanji, ki bode meseca septembra na Vrhniki. Prosim pojasnila. (Fr. J. na V.)

Odgovor: Ker odstavek 3. posebnih določil za premovanje slove: „Darilo se sme priznati kobili samo tedaj, kadar žrebe izvira od državnega ali dopuščenega zasobnega žrebca in je to dokazano z zakonitim spuščalnim listom“ izhaja iz tega, da Vaša kobila nima pravice do premije, ako ne morete tega lista dobiti od onega, ki Vam je v Zagrebu kobilo prodal.

Vprašanje 163. Na svojem šolskem vrtu imam trtne brajde, ki tako bujno rasto, da prerastejo na plot pribiti seženj visoke kole ter se potem mladike na vse strani obešajo. To dela na oko neprijeten vtis in pa mnogo škodljive sence. Zato mislim te mladike porezati, a naši vinogradniki trdijo, da vsako porezovanje pred sv. Jarnejem škoduje trti. Je li to res? (L. S. nadučitelj v Pr. na Štajarskem.)

Odgovor: To ni res, ampak koristi prav zelo trti in grozdju, ako se uže po leti odščipnejo vsi nepotrebni poganjki. Pri umnih vinščakih je tako odščipavanje ravno tako vsakoletno redno delo, kakor okopavanje. Manj če ima trta lesa dozoriti, tem manj sama opeša in tem več more dajati hrane ostalemu lesu in pa grozdju, ki potem postane lepše in hitreje dozori. To delo je na pr. na Vipavskem uže skoraj splošno v navadi ter je imenujejo „mandanje“ trt.

Vprašanje 164. Sploh se trdi, da so krastače (krote) polju koristne, a moji domači ljudje so zapazili, ko so kopali krompir, veliko krastačo in zraven nje načel krompir. Kaj menite, ali je krastača krompir načela, in ali je v tem obziru škodljiva. Imam tudi v svoji kleti polno krastač in to vzlic temu, da smo jo uže enkrat popolnoma posnažili. Kako bi krastače pregnal iz nje? (J. B. na Bl.)

Odgovor: Krastača ni načela krompirja, ampak skoraj gotovo je ravno pojedla črva, ki je krompir glo-dal, ko so Vaši ljudje zraven prišli. Krastačase živi le ob žužkih, polžih in črvih, a nikdar ne ob rastlinah. Skusite krastačo kam zapreti in krmite jo s krompirjem, preverjeni smete biti, da pogine od glada, če da bi se dotaknila krompirja. Kako krastače iz kleti pregnati, nam ni znano, a večkratno pridno snaženjih bode gotovo zatrla.

Vprašanje 165. Imam ob hišnem zidu nekaj mladega mareličnega drevja, ki je to leto zelo plno. Vmes je tudi divjak, ki je ravno tako poln ter ravo tako lepega

sadu. A sedaj pa, ko sad zori, razpoči se skoraj vsak na štiri dele in začne gniti. Kaj je temu vzrok? (S. O. na V.)

Odgovor: Marelični in breskovi divjaki rode tudi lep pitan sad, a sadjar nima s tem drevjem nikdar mnogo veselja, ker je malo trpežno. Marelica postane kmalu smolikava ter pogine, in sad njen je tudi malo trpežen, kakor sami sedaj vidite. Sad pa tem bolj poka, kolikor rodnejša je zemlja in kolikor bolj deževno je vreme.

Vprašanje 166. Pošiljam Vam zopet na ogled trtnega listja, ki je bilo škropljeno, a je vzlic temu bolno. Jaz mislim, da je tu več bolezní. Posebno oslabele trte imajo kar rdeče listje. Blagovolite sporočiti svoje mnenje. (J. V. v Str.)

Odgovor: Poslano listje ni bolno od strupene rose, od katere ni niti sledu. Tako rdeče listje se pokaže zlasti na črnih trtah, ki so uže oslabele vsled pomanjkanja gnoja v zemlji ali pa vsled trtne uši. Ravno tako je pa listje tudi od bolezní, katero imenujejo „švicarske trtne osepnice“. Poslali smo listje veččaku na Dunaj, od katerega se nadejamo dobiti določen odgovor, kaka je ta bolezen, ki se letos precej močno širi po Notranjskem in Goriškem.

Vprašanje 167. Pošiljam Vam trtno listje, ki je bolno, ter mi blagovolite odgovoriti, za katero boleznijo. Listje prične rjaveti in kadar se posuši, odpade. To se mi pa godi le na eni trti. (L. P. v G. pri Ajdovščini.)

Odgovor: Tudi Vam bodi tist odgovor kakor na 166. vprašanje. V prihodnji številki upamo, da nam bode mogoče kaj več odgovoriti.

Podučne stvari.

Zemljepisni in narodopisni obrazi.

Nabral Fr. Jaroslav.

(Dalje.)

182.

Košeniška.

Mej raznimi barvili, s katerimi se je uže stari vek ponašal, bile so najdražje škrlatne barve. Vzhod in pozneje južna Evropa sta oskrbljevala s temi barvami gotovo celi svet. Na to so se nenadoma pojavile na evropskem trgu mnogo krasnejše rudeče barve, katere so začeli z Amerike dovažati. Roba ta za rudečo barvo je podobna kakemu semenu, in zato so dolgo bili te misli, da je rastlinski pridelek. Res je sicer uže 1530. l. znal Acosta, kar so pozneje tudi drugi prirodoslovci potrdili, da ta drobna zrnca niso drugo kakor živalice, in vendar je bil ves trgovski svet te misli, da so rastlinski plodovi. Še 1725. l. je stavil bogati Holandez Melchior van

Ruyscher, da to niso živalice, in izgubil bi bil ves imetek, da ga niso velikodušni stavci obveze rešili, da stavo tudi plača. Da se dožane, kdo ima pravo, obrnili so se na sodišče, ki je zaslišalo mehikanske gospodarje, in tako se je sodnijski določilo, da je roba ta z živalstva.

V Mehiki in v osrednjej Ameriki je neka vrsta kakta, na katerem živi drobni črvec košenilka, katerega posuše in potem na trg pošiljajo, da se od njega napravljajo najkrasnejše karminske barve. Kedar so Španjolci navalili v Mehiko (1518. l.), našli so uže tu pravega črvca, kjer so ga umetno na kaktih vzgajali. Malo za tem so prevzeli sami Španjolci v svoje roke vzgoj črvecov, in začeli so z njimi 1526. l. trgovati.

Pravi črvec je zelo drobna živalica, malo je večja od 2 milimetrov. Samec je krvavorudeč, in ima dve kot mleko beli krili, samica pa nima kril, život jej je karminastorudeč, ali je osut z belim pepelom. Kedar v Mehiki neha deževje, pokažejo se samice na kaktu in to v tolikej množini, da so celi kosovi kaktovi posuti kakor s pepelom. Oplojena samica znese svoja jajčeca in potem pogine. V osmih dneh se izvale iz jajčec mladiči, kateri so popolnoma podobni materi, samo da imajo na sebi dolge dlačice. V štirinajstih dneh se preoblečejo mladiči po nekoliko potov, in potem so za daljni razplod do celega razviti. Mladi črvci, od katerih se imajo razviti samci, zapredejo se, ko so zadnjikrat odložili kožo. V osmih dneh se izvije iz zapredka razvit, krilat samec. Izza parenja poginejo samci koj, a samice morajo še 14 dni živeti, da zneso jajčeca. Ob takem brzem razvijanju se izleže vsakega leta po več zaleg. Avgusta se izleže zadnja zalega, in oplojene samice od te zalege začno polagati jajčeca še le februarija naslednjega leta, ko neha deževje.

Kultura pravega črvca je gotovo v Mehiki vrlo stara. Na prekrasnih kaktih, kateri po osrednjej Ameriki rasto, živi divja vrsta pravega črvca, in tudi to vrsto nabirajo, ki pa daje slabejšo robo. Najboljša vrsta se vedno umetno vzgaja. Odbere se dobro zemljišče, katero je zavarovano pred zahodnim vetrom, in ogradi z gosto zasajeno trstiko. Na zemljišču se sedaj posadi v pravih redovih posebna vrsta kakta „nopal“, na katerem črvci najbolje uspevajo. Kedar je nopalnjak urejen, gre in poišče gospodar črvecov v gojzdu že v jeseni, in pomladi jih pusti, da se mu po zasajenih nopalih razlezejo. Kjer je nopalnjak že starejši, tu se na jesen pred deževjem potrgajo vejice nopalove, na katerih so zapustile samice svojo zalego, in preneso jih domov pod streho. Nopalove vejice se ne posuše, temveč ostanejo sveže do pomladi, in tako na njih prebijejo samice. Na pomlad iznosijo vejice v nopalnjak, da se živalice razlezejo.

Kedar se na pomlad nova zalega na nopalih izleže in razvije, tedaj je prva bratev. Preje preden začno mlade samice jajčeca nesti, dojdejo delavci, da jih pobero. Puste samo toliko samic, kolikor treba za nov